

UNIVERSITATEA BABEŞ-BOLYAI
Facultatea de Matematică și Informatică

INTELIGENȚĂ , ARTIFICIALĂ

Sisteme inteligente

Sisteme bazate pe reguli în medii certe

Laura Dioșan

Sumar

A. Scurtă introducere în Inteligența Artificială (IA)

B. Rezolvarea problemelor prin căutare

- Definirea problemelor de căutare
- Strategii de căutare
 - Strategii de căutare neinformate
 - Strategii de căutare informate
 - Strategii de căutare locale (Hill Climbing, Simulated Annealing, Tabu Search, Algoritmi evolutivi, PSO, ACO)
 - Strategii de căutare adversarială

C. Sisteme inteligente

- Sisteme care învață singure
 - Arbori de decizie
 - Rețele neuronale artificiale
 - Mașini cu suport vectorial
 - Algoritmi evolutivi
- Sisteme hibride
- Sisteme bazate pe reguli în medii certe
- Sisteme bazate pe reguli în medii incerte (Bayes, factori de certitudine, Fuzzy)

Materiale de citit și legături utile

- ❑ capitolul III din *S. Russell, P. Norvig, Artificial Intelligence: A Modern Approach, Prentice Hall, 1995*
- ❑ capitolul 4 și 5 din *H.F. Pop, G. Șerban, Inteligență artificială, Cluj Napoca, 2004*
- ❑ capitolul 2 din *Adrian A. Hopgood, Intelligent Systems for Engineers and Scientists, CRC Press, 2001*
- ❑ capitolul 6 și 7 din *C. Groșan, A. Abraham, Intelligent Systems: A Modern Approach, Springer, 2011*

Conținut

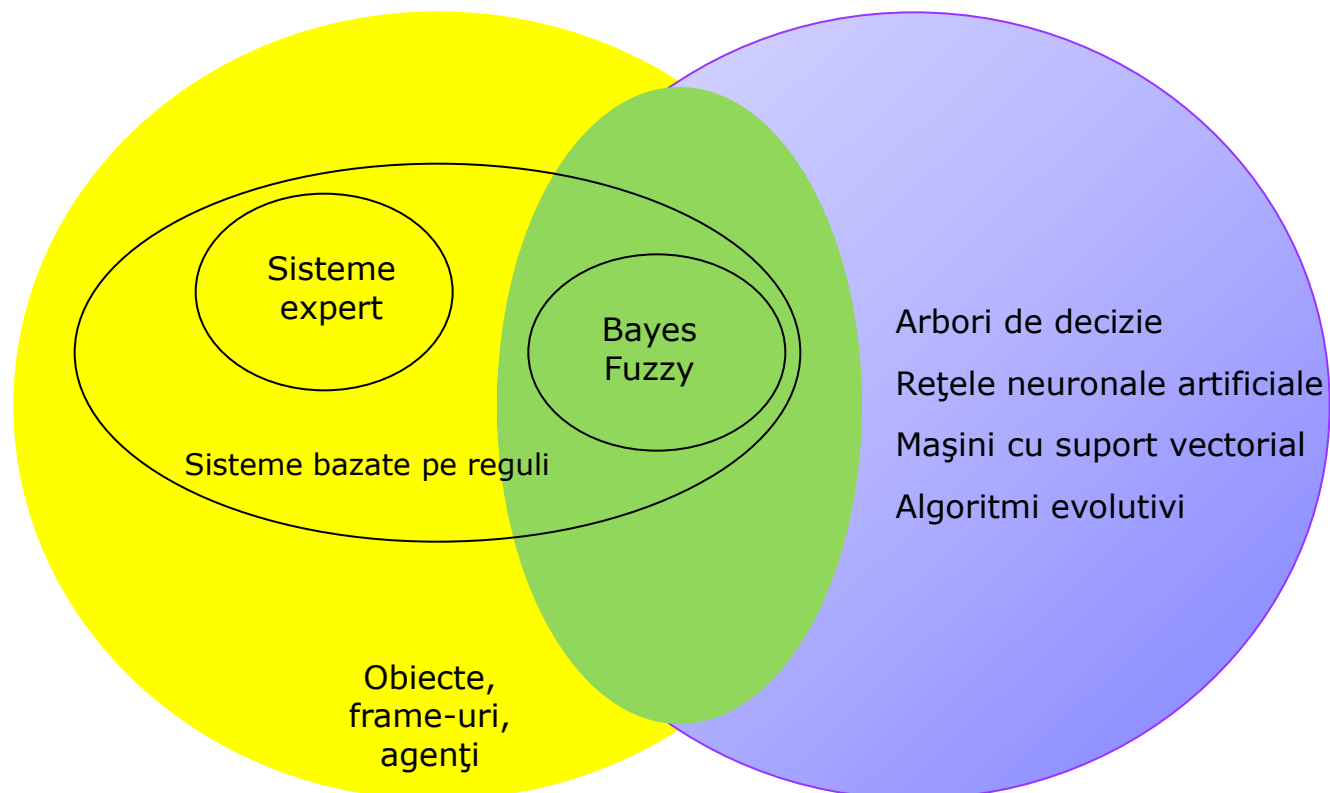
□ Sisteme inteligente

■ Sisteme bazate pe cunoștințe

- Sisteme bazate pe logică

- Sisteme bazate pe reguli în medii certe

Sisteme inteligente

Sisteme bazate pe cunoștințe (SBC)

Inteligență computațională

Sisteme inteligente – sisteme bazate pe cunoștințe (SBC)

- sistemele computaționale – alcătuite din 2 module principale (roluri):
 - Domeniul de cunoștințe (baza de cunoștințe – BC – *knowledge base*)
 - Informațiile specifice despre un domeniu
 - Modulul de control (MC – *inference engine*)
 - Regulile prin care se pot obține informații noi
 - Algoritmi independenți de domeniu

Sisteme inteligente – SBC

Baza de cunoștințe (BC)

- Conținut
- Tipologie
- Modalități de reprezentare a cunoștințelor
- Modalități de stocare a cunoștințelor

Sisteme inteligente – SBC

Baza de cunoștințe (BC)

□ Conținut

- Informații (exprimate într-o anumită reprezentare – ex. propoziții) despre mediu
- informații necesare pentru înțelegerea, formularea și rezolvarea problemelor
- mulțime de propoziții (exprimate/reprezentate într-un limbaj formal) care descriu mediul
 - reprezentare ușor interpretabilă de către calculator → limbaj de reprezentare a cunoștințelor
 - mecanismul de obținere a unor propoziții noi pe baza celor vechi → inferență/raționare

□ Tipologie

- cunoștințe exacte (perfecte)
- cunoștințe imperfecte (nesigure, incerte)
 - Inexacte
 - Incomplete
 - Incomensurabile

□ Modalități de reprezentare a cunoștințelor

- Logica formală (limbaje formale)
- Reguli
- Rețele semantice

Sisteme inteligente – SBC

Baza de cunoștințe (BC)

□ Modalități de reprezentare a cunoștințelor

■ Logica formală (limbaje formale)

□ Definiție

- Știința principiilor formale de raționament

□ Componente

- Sintaxă – simbolurile atomice folosite de către limbaj și regulile de construcție a expresiilor (structurilor/propozițiilor) limbajului
- Semantică – asociază un înțeles simbolurilor și o valoare de adevăr (Adevărat sau Fals) regulilor (propozițiilor) limbajului
- Metodă de inferență sintactică – regulile necesare determinării unei submulțimi de expresii logice → teoreme (folosite pentru obținerea de noi expresii)

□ Tipologie

- În funcție de numărul valorilor de adevăr:
 - logică duală
 - logică polivalentă
- În funcție de tipul elementelor de bază:
 - clasică → primitivele = propoziții (predicată)
 - probabilistică → primitivele = variabile aleatoare
- În funcție de obiectul de lucru:
 - logica propozițională → se lucrează doar cu propoziții declarative, iar obiectele descrise sunt fixe sau unice (Ionică este student)
 - logica predicatelor de ordin I → se lucrează cu propoziții declarative, cu predicată și cuantificări, iar obiectele descrise pot fi unice sau variabile asociate unui obiect unic (Toți studenții sunt prezenți)

■ Reguli

■ Rețele semantice

Sisteme inteligente – SBC

Baza de cunoștințe (BC)

□ Modalități de reprezentare a cunoștințelor

■ Logica formală (limbaje formale)

■ Reguli

- Euristicii speciale care generează informații (cunoștințe)
- O modalitate de exprimare (reprezentare) a cunoștințelor
- Ex. *dacă Ionică lucrează la Facebook, atunci el câștigă mulți bani și are puțin timp liber*
- Interdependențele între reguli → rețea de inferență
- Fac legătura între cauză și efect - memorate în calculator sub forma unor structuri de control
IF cauză THEN efect

■ Rețele semantice

- Grafuri orientate cu noduri care conțin concepte și arce care reprezintă relații semantice între concepte precum:
 - *Meronymy* (A este meronym al lui B dacă A este o parte a lui B)
 - Ex. Degetul este un meronym al mâinii, roata este un meronym al mașinii
 - *Holonymy* (A este holonym al lui B dacă B este o parte a lui A)
 - Ex. Copacul este un holonym al scoarței
 - *Hyponymy* (A este hyponym al lui B dacă A este un fel de B)
 - Ex. Tractorul este un hyponym al autovehiculului
 - *Hypernymy* (A este hypernym al lui B dacă A este o generalizare al lui B)
 - Ex. Fructul este un hypernym al portocalei
 - *Synonymy* (A este sinonim al lui B dacă A denotă același lucru ca B)
 - Ex. A alerga este sinonim cu a fugi
 - *Antonymy* (A este antonim al lui B dacă A denotă lucruri opuse ca B)
 - Ex. Uscat este antonim cu ud

Sisteme inteligente – SBC

Baza de cunoștințe (BC)

- Modalități de stocare a cunoștințelor
 - Relații
 - Simple → baze de date
 - Ierarhice → ierarhii de concepte (rețele semantice)
 - Logică formală
 - Reguli
 - Logică procedurală
 - Algoritmi

Sisteme inteligente – SBC

Modulul de control (MC)

□ Conținut

- Responsabil cu inferența
- A ajunge la o concluzie plecând de la anumite premise (cunoștințe) și aplicând anumite reguli de inferență
- MC depinde de complexitate și tipul cunoștințelor cu care are de-a face

□ Tipologie

■ În funcție de direcția inferenței:

- MC cu legătură înainte (*forward chaining*)
 - Pornesc de la informația disponibilă (fapte date, condiții) și încearcă să ajungă la o concluzie (fapte derivate)
 - Se bazează pe date (*data driven*)
- MC cu legătură înapoi (*backward chaining*)
 - Pornesc de la o concluzie potențială (ipoteză) și caută evidențe care să o suporte-contrazică (explicații)
 - Se bazează pe scop (*goal driven*)

□ Tehnici de raționare (tehnici de inferență)

■ În medii certe

- bazate pe logică
- bazate pe reguli

■ În medii incerte

- bazate pe teoria probabilităților
- bazate pe teoria posibilității

Sisteme inteligente – SBC

Tipologia SBC

- **Sisteme bazate pe logică (SBL)**
- **Sisteme bazate pe reguli (SBR)**
- *Case-based reasoning*
- *Hypertext manipulating systems*
- *Data bases and intelligent UI*
- *Intelligent tutoring systems*

Sisteme inteligente – SBC

Sisteme bazate pe logică (SBL)

- Conținut și obiective
- Arhitectură
- Tipologie
- Tool-uri
- Avantaje și limite

Sisteme inteligente – SBC – SBL

Conținut și obiective

□ Conținut

- explorează o multitudine de cunoștințe date pentru a obține concluzii noi despre activități dificil de examinat, folosind metode specifice logicii formale
- Un sistem logic este alcătuit din:
 - limbaj (sintaxă + semantică)
 - metodă de deducție (inferență)

□ Scopul SBL

- Rezolvarea de probleme cu ajutorul programării declarative
 - descriind ceea ce este adevărat sau nu în rezolvarea problemelor
 - permițând tehnici de raționare automată
- Exemple de probleme rezolvate de SBRL
 - demonstrarea automată a teoremelor

□ De ce se studiază SBL?

- Logica formală este precisă și definită

Arhitectură

□ Baza de cunoștințe (BC)

■ Sintaxă

- simbolurile atomice folosite de către limbaj și regulile de construcție a expresiilor (structurilor/propozițiilor) limbajului

■ Semantică

- asociază un înțeles simbolurilor și o valoare de adevăr (Adevărat sau Fals) regulilor (propozițiilor) limbajului

□ Modulul de control (MC)

- Metodă de inferență sintactică – regulile necesare determinării unei submulțimi de expresii logice → teoreme (folosite pentru obținerea de noi expresii)

Sisteme inteligente – SBC – SBL

Tipologie

□ Sisteme bazate pe logica propozițională

- se lucrează doar cu propoziții declarative
- obiectele descrise sunt unice și fixe (*Ionică este student*)

□ Sisteme bazate pe logica predicatelor de ordin I

- se lucrează cu propoziții declarative, cu predicate ($Student(a)$) și cuantificări (variabile cuantificabile \rightarrow *pentru orice a*, $Student(a) \rightarrow AccesWiFi(a)$)
- obiectele descrise pot fi unice sau dinamice (variabile asociate unui obiect unic – *Toți studenții sunt prezenți*)
- predicatele au argumente simple ($Student(a)$)

□ Sisteme bazate pe logica predicatelor de ordin superior (≥ 2)

- se lucrează cu propoziții declarative, cu predicate și cuantificări (variabile cuantificabile)
- permit variabilelor să reprezinte mai multe relații între obiecte
- predicatele pot avea argumente simple, argumente de tip predicat ($StudentSenator(Student(a))$) sau argumente de tip funcție (*Bursier(a are media peste 9.50)*)

□ Sisteme temporale

- Reprezintă valoarea de adevăr a faptelor de-a lungul timpului (*Ionică este uneori grăbit*)

□ Sisteme modale

- Reprezintă și fapte îndoielnice (*Ionică poate să promoveze examenul*)

Sisteme inteligente – SBC – SBL

Sisteme bazate pe logica propozițională

□ Baza de cunoștințe

■ Poate fi alcătuită din:

- Simboluri (A, B, P, Q, ...)

- Propoziții (formule)

 - definite astfel:

1. Un simbol

2. Dacă P este o propoziție, atunci și $\neg P$ este tot propoziție

3. Dacă P și Q sunt propoziții, atunci $P \wedge Q$, $P \vee Q$, $P \Rightarrow Q$, $P \Leftrightarrow Q$ sunt tot propoziții

4. Un număr finit de aplicări ale regulilor (1) – (3)

 - Interpretare a unei propoziții \rightarrow stabilirea valorii de adevăr

 - Model \rightarrow interpretare a unei mulțimi de propoziții astfel încât toate propozițiile să fie adevărate

□ Modulul de control

■ realizează inferența

- stabilirea valorii de adevăr a unei propoziții obiectiv pe baza informațiilor din BC

■ în mai multe moduri

- verificarea modelului

 - enumerarea tuturor combinațiilor posibile pentru valorile de adevăr ale simbolurilor și propozițiilor implicate în SBL

- deducția modelului cu ajutorul regulilor de inferență

Sisteme inteligente – SBC – SBL

Sisteme bazate pe logica propozițională – modulul de control

□ Problemă

- Se dă o BC = {P1, P2, ..., Pm} formată din simbolurile {X1, X2, ..., Xn} și o propoziție obiectiv O.
- Se poate deduce O din BC?

□ Verificarea modelului

■ Etape

- Se construiește tabelul corespunzător tuturor combinațiilor posibile pentru valorile de adevăr ale simbolurilor
- Se determină dacă toate modelele BC sunt și modele ale lui O
 - Modelele BC – acele linii în care toate propozițiile din BC sunt *adevărate*

■ Exemplu

- P = *Afară este foarte cald*
- Q = *Afară este umezeală*
- R = *Afară plouă*

- BC = {P ∧ Q ⇒ R, Q ⇒ P, Q}
- R = *Va ploua?*

P	Q	R	P ∧ Q ⇒ R	Q ⇒ P	Q	BC	R	BC ⇒ R
T	T	T	T	T	T	T	T	T
T	T	F	F	T	T	F	F	T
T	F	T	T	T	F	F	T	T
T	F	F	T	T	F	F	F	T
F	T	T	T	F	T	F	T	T
F	T	F	T	F	T	F	F	T
F	F	T	T	T	F	F	T	T
F	F	F	T	T	F	F	F	T

■ Dificultăți

- Nr tuturor combinațiilor crește exponențial cu n → timp mare de calcul
- Soluția: deducerea prin folosirea regulilor de inferență

Sisteme inteligente – SBC – SBL

Sisteme bazate pe logica propozițională – modulul de control

□ Problemă

- Se dă o BC = {P1, P2, ..., Pm} formată din simbolurile {X1, X2, ..., Xn} și o propoziție obiectiv O.
- Se poate deduce O din BC?

□ Deducția modelului cu ajutorul regulilor de inferență

■ Etape

- Construirea unei demonstrații a valorii de adevăr a propoziției obiectiv pe baza:
 - propozițiilor
 - originale din BC
 - derivate
 - regulilor de inferență

Regulă de inferență	Premisă	Propoziția derivată
Modus ponens	A, A⇒B	B
Și introductiv	A, B	A ∧ B
Și eliminativ	A ∧ B	A
Negație dublă	¬¬A	A
Rezoluție unitară	A∨B, ¬B	A
Rezoluție	A∨B, ¬B∨C	A∨C

■ Exemplu

□ Problemă

- P = Afară este foarte cald
- Q = Afară este umezeală
- R = Afară plouă
- BC = {P∧Q⇒R, Q⇒P, Q}
- R = Va ploua?

Soluție

1.	Q	Premisă
2.	Q⇒P	Premisă
3.	P	Modus Ponens (1,2)
4.	(P∧Q)⇒R	Premisă
5.	P∧Q	Și introductiv (1,3)
6.	R	Modus Ponens (4,5)

Sisteme inteligente – SBC

Tipologia SBC

- **Sisteme bazate pe logică (SBL)**
- **Sisteme bazate pe reguli (SBR)**
- *Case-based reasoning*
- *Hypertext manipulating systems*
- *Data bases and intelligent UI*
- *Intelligent tutoring systems*

Sisteme inteligente – SBC

- Sisteme bazate pe reguli (SBR)
 - Conținut și obiective
 - Proiectare
 - Arhitectură
 - Tool-uri și exemple
 - Avantaje și limite

Sisteme inteligente – SBC – SBR

Conținut și obiective

□ Conținut

- explorează o multitudine de cunoștințe date pentru a obține concluzii noi despre activități dificil de examinat, folosind metode asemănătoare cu experții umani
- pot avea succes la problemele fără soluție algoritmică deterministă
- încearcă să imite un expert uman (într-un anumit domeniu)
- SBR nu înlocuiesc experiența umană, dar îi largesc sfera disponibilității permițând ne-expertilor să lucreze mai bine → **Sisteme expert (SE)**

□ Scopul SBR

- Rezolvarea acelor tipuri de probleme care, de obicei, necesită experți umani prin
 - Transferul expertizei de la un expert la un sistem computațional și
 - Apoi la alți oameni (ne-experti)
- Exemple de probleme rezolvate de SBR → Probleme de recomandare/consultare
 - Consultant medical – aplicație care înlocuiește medicul (dându-se simptomele, SE sugerează un diagnostic și un tratament)
 - Detector al problemelor de funcționare ale unei mașini
 - Detector de probleme în sistemele de operare - Microsoft Windows troubleshooting
 - Consultant financiar

□ De ce se studiază SBR?

- Pentru a înțelege metodele umane de raționare
- Experții umani au nevoie de vacanțe, pot pleca la alte companii, se pot îmbolnăvi, cer măririi de salar, etc.
- Au foarte mare succes comercial

Sisteme inteligente – SBC – SBR

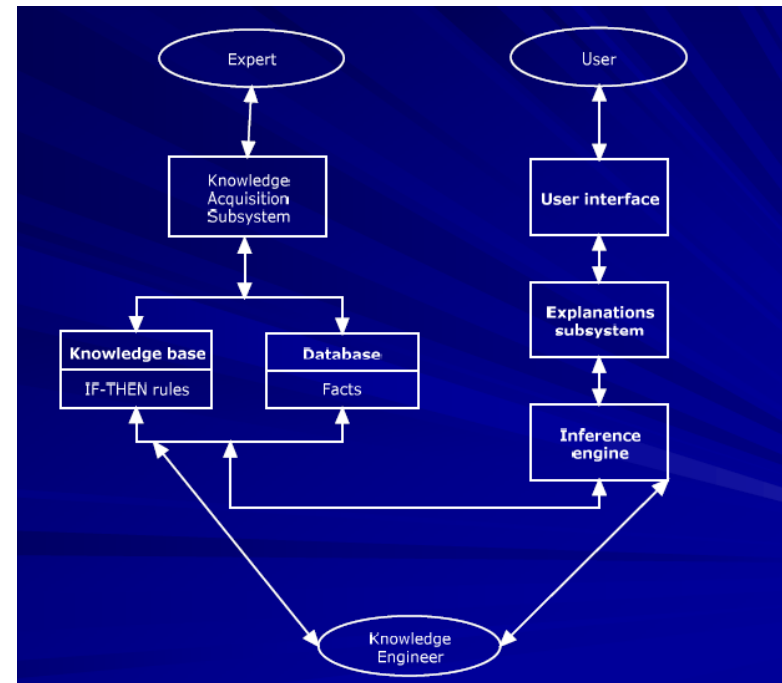
Proiectare

- Achiziționarea informațiilor (cunoștințelor)
- Reprezentarea cunoștințelor
- Inferența cunoștințelor
- Transmiterea către utilizator a cunoștințelor

Sisteme inteligente – SBC – SBR

Arhitectură

- Baza de cunoștințe (BC)
 - Informațiile specifice despre un domeniu
- Modulul de control (MC)
 - Regulile prin care se pot obține informații noi
- Interfața cu utilizatorul
 - permite dialogul cu utilizatorii în timpul sesiunilor de consultare, precum și accesul acestora la faptele și cunoștințele din BC pentru adăugare sau actualizare
- Modulul de îmbogățire a cunoașterii
 - ajută utilizatorul expert să introducă în bază noi cunoștințe într-o formă acceptată de sistem sau să actualizeze baza de cunoștințe.
- Modulul explicativ
 - are rolul de a explica utilizatorilor atât cunoștințele de care dispune sistemul, cât și raționamentele sale pentru obținerea soluțiilor în cadrul sesiunilor de consultare. Explicațiile într-un astfel de sistem, atunci când sunt proiectate corespunzător, îmbunătățesc la rândul lor modul în care utilizatorul percepe și acceptă sistemul

Sisteme inteligente – SBC – SBR

Arhitectură → baza de cunoștințe

□ Conține

- Informațiile specifice despre un domeniu sub forma unor
 - fapte – afirmații corecte
 - reguli - euristici speciale care generează informații (cunoștințe)

□ Rol

- stocarea tuturor elementelor cunoașterii (fapte, reguli, metode de rezolvare, euristici) specifice domeniului de aplicație, preluate de la experții umani sau din alte surse

Sisteme inteligente – SBC – SBR

Arhitectură → baza de cunoștințe

□ Fapte

■ Definiție

- Afirmații necondiționate corecte (propoziții)
- Memorate în calculator sub forma unor structuri de date

■ Exemplu

- *Ionică lucrează la Facebook*

■ Tipologie

- În funcție de persistență (ritmul de modificare)
 - Fapte statice – aprox. permanente (*Ionică lucrează la Facebook*)
 - Fapte tranzitive – specifice unei instanțe/rulări (*Ionică este în pauza de masă*)
- În funcție de modul de generare
 - Fapte date (*Ionică participă la ședință*)
 - Fapte derivate – rezultate prin aplicarea unor reguli (*Dacă Ionică este PM, atunci el trebuie să conducă ședința*)

Sisteme inteligente – SBC – SBR

Arhitectură → baza de cunoștințe

□ Reguli

■ Definiție

- Euristici speciale care generează informații (cunoștințe)
- O modalitate de exprimare (reprezentare) a cunoștințelor
- Interdependențele între reguli → rețea de inferență
- Fac legătura între cauză și efect - memorate în calculator sub forma unor structuri de control
IF cauză THEN efect
 - Deducție - cauză + regulă → efect
 - Abducție - efect + regulă → cauză
 - Inducție - cauză + efect → regulă

■ Exemplu

- O cauză și mai multe consecințe (combinat cu ȘI)
 - *DACĂ Ionică lucrează la Facebook, ATUNCI el câștigă mulți bani ȘI are puțin timp liber*
- O cauză și mai multe consecințe (combinat cu SAU)
 - *DACĂ anotimpul este iarnă ATUNCI vremea este rece SAU este zăpadă*
- Mai multe cauze/antecedente (combinat cu ȘI) și un efect/o consecință
 - *DACĂ anotimpul este iarnă ȘI temperatura este sub 0 grade ȘI bate vântul ATUNCI nu mergem la plimbare*
- Mai multe cauze/antecedente (combinat cu SAU) și un efect/o consecință
 - *DACĂ anotimpul este iarnă SAU temperatura este sub 0 grade SAU bate vântul ATUNCI vremea este rece*
- Mai multe cauze/antecedente (combinat cu ȘI și SAU) și un efect/o consecință
 - *DACĂ anotimpul este iarnă ȘI temperatura este sub 0 grade SAU bate vântul ATUNCI avioanele nu pot ateriza*

Sisteme inteligente – SBC – SBR

Arhitectură → baza de cunoștințe

□ Reguli

■ Tipologie

□ În funcție de gradul de incertitudine

- Reguli sigure – *Dacă ești angajat, atunci primești salar*
- Reguli nesigure – *Dacă este iarnă, temperatura este sub 0 grade*

□ În funcție de ceea ce exprimă

- Relații – ex. *Dacă studentul are media peste 9.50, atunci el primește bursă*
- Recomandări – ex. *Dacă plouă, atunci să luăm umbrela*
- Directive – ex. *Dacă bateria telefonului este gata, atunci trebuie pusă la încărcat*
- Euristicici – ex. *Dacă lumina telefonului este stinsă, atunci bateria este plină*

■ Avantajul lucrului cu reguli

- Ușor de înțeles (o formă naturală a cunoștințelor)
- Simplu de explicat
- Simplu de modificat și întreținut

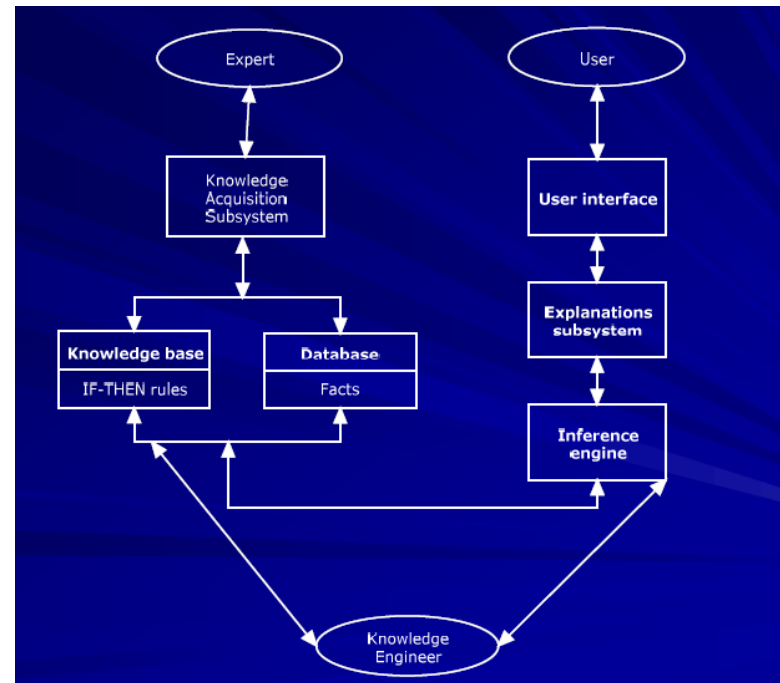
■ Limitări ale regulilor

- Cunoștințele complexe necesită exprimarea prin foarte multe reguli
- Căutarea în sistemele cu numeroase reguli devine greoaie

Sisteme inteligente – SBC – SBR

Arhitectură

- Baza de cunoștințe (BC)
 - Informațiile specifice despre un domeniu
- Modulul de control (MC)
 - Regulile prin care se pot obține informații noi
- Interfața cu utilizatorul
 - permite dialogul cu utilizatorii în timpul sesiunilor de consultare, precum și accesul acestora la faptele și cunoștințele din BC pentru adăugare sau actualizare
- Modulul de îmbogățire a cunoașterii
 - ajută utilizatorul expert să introducă în bază noi cunoștințe într-o formă acceptată de sistem sau să actualizeze baza de cunoștințe.
- Modulul explicativ
 - are rolul de a explica utilizatorilor atât cunoștințele de care dispune sistemul, cât și raționamentele sale pentru obținerea soluțiilor în cadrul sesiunilor de consultare. Explicațiile într-un astfel de sistem, atunci când sunt proiectate corespunzător, îmbunătățesc la rândul lor modul în care utilizatorul percepe și acceptă sistemul

Sisteme inteligente – SBC – SBR

Arhitectură → modulul de control

□ Conținut

- Regulile prin care se pot obține informații noi
- Algoritmi independenți de domeniu
- Creierul SBR – un algoritm de deducere bazat pe BC și specific metodei de raționare
 - un program în care s-a implementat cunoașterea de control, procedurală sau operatorie, cu ajutorul căruia se exploatează baza de cunoștințe pentru efectuarea de raționamente în vederea obținerii de soluții, recomandări sau concluzii.
- depinde de complexitate și tipul cunoștințelor cu care are de-a face

□ Rol

- cu ajutorul lui se exploatează baza de cunoștințe pentru efectuarea de raționamente în vederea obținerii de soluții, recomandări sau concluzii

□ Tipologie – în funcție de direcția inferenței:

- MC cu legătură înainte (*forward chaining*)
- MC cu legătură înapoi (*backward chaining*)

Sisteme inteligente – SBC – SBR

Arhitectură → modulul de control cu legătură înainte (*forward chaining*)

□ Ideea de bază

- Se pornește de la informația disponibilă (fapte date, condiții) și se încearcă ajungerea la o concluzie (fapte derivate) folosind regulile disponibile
- Regulile sunt de forma:
 - partea stângă (PS) =>partea dreaptă (PD)
 - partea de condiții =>partea de consecințe (efecte)
- Se bazează pe date (*data driven*)

□ Exemplu

- **Întrebare (problemă):** *Angajatul Popescu are telefon?*
- **Regulă:** *Dacă Popescu este angajat, atunci el are telefon.*
- **Fapt curent:** *Popescu este angajat.*
- **Concluzie:** *Popescu are telefon.*

Sisteme inteligente – SBC – SBR

Arhitectură → modulul de control cu legătură înainte
(*forward chaining*)

□ Algoritm

■ Ciclul de execuție

□ Repetă

- Se selectează o regulă a cărei condiții din PS sunt satisfăcute de starea curentă a faptelor stocată în memoria curentă
- Se execută PD a regulii anterior selectate (schimbând starea curentă)

□ Până când nu se mai poate aplica nici o regulă

■ Observații

- Faptele sunt reprezentate în memoria curentă (de lucru) care este continuu actualizată
- Regulile reprezintă acțiuni care pot fi executate atunci când condițiile specificate sunt satisfăcute de elementele stocate în memoria curentă
- Condițiile sunt, de obicei, șabloane care se potrivesc cu elementele din memoria curentă
- Acțiunile implică, de obicei, adăugarea sau eliminarea unor elemente în memoria curentă

Sisteme inteligente – SBC – SBR

Arhitectură → modulul de control cu legătură înapoi
(*backward chaining*)

□ Ideea de bază

- Se pornește de la o concluzie potențială (ipoteză) și se caută evidențe care să o suporte/contrazică (explicații)
- Regulile sunt de forma:
 - partea stângă (PS) ==>partea dreaptă (PD)
- Se bazează pe scop (goal driven)

□ Exemplu

- **Întrebare (problemă):** *Angajatul Popescu are calculator?*
- **Afirmație:** *Popescu are calculator.*
- **Fapt curent:** *Popescu este programator*
- **Regulă:** *Dacă Popescu este programator, atunci el are calculator*
- Se verifică setul de reguli și se caută ce trebuie să fie Adevărat (în PS) pentru ca Popescu să aibă calculator: un programator. Popescu este programator este un fapt, deci atunci el are calculator.

Sisteme inteligente – SBC – SBR

Arhitectură → modulul de control cu legătură înapoi (*backward chaining*)

□ Algoritm

■ Ciclul de execuție

- Se începe cu starea obiectiv
- Se verifică dacă obiectivul nu se potrivește cu unul din faptele inițiale. Dacă da, atunci STOP. Altfel, se caută acele reguli a căror concluzie se potrivește cu starea obiectiv.
- Se alege una dintre reguli și se încearcă demonstrarea faptelor din precondiție (folosind același mecanism), care devin noi obiective.

■ Observații

- este necesară memorarea obiectivelor urmărite

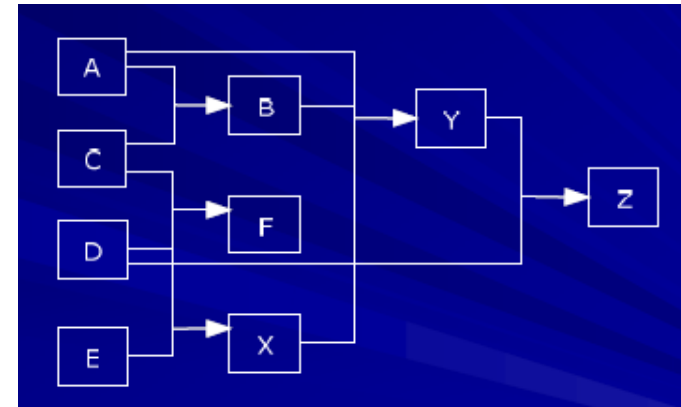
Sisteme inteligente – SBC – SBR

Arhitectură → modulul de control – exemplu

□ Baza de cunoștințe

■ Fapte

- A – secreții nazale
- B – sinuzită
- C – dureri de cap
- D - amețeli
- E – febră
- F – probleme cu tensiunea
- X – infecție
- Y – antibiotic
- Z – repaus la pat

■ Reguli

- R1: *dacă A este adevărat și C este adevărat atunci B este adevărat*
- R2: *dacă C este adevărat și D este adevărat atunci F este adevărat*
- R3: *dacă C este adevărat și D este adevărat și E este adevărat atunci X este adevărat*
- R4: *dacă A este adevărat și B este adevărat și X este adevărat atunci Y este adevărat*
- R5: *dacă D este adevărat și Y este adevărat atunci Z este adevărat*

■ Scop

- faptul Z

Sisteme inteligente – SBC – SBR

Arhitectură → modulul de control – exemplu

□ Algoritm *forward chaining*

■ Se repetă

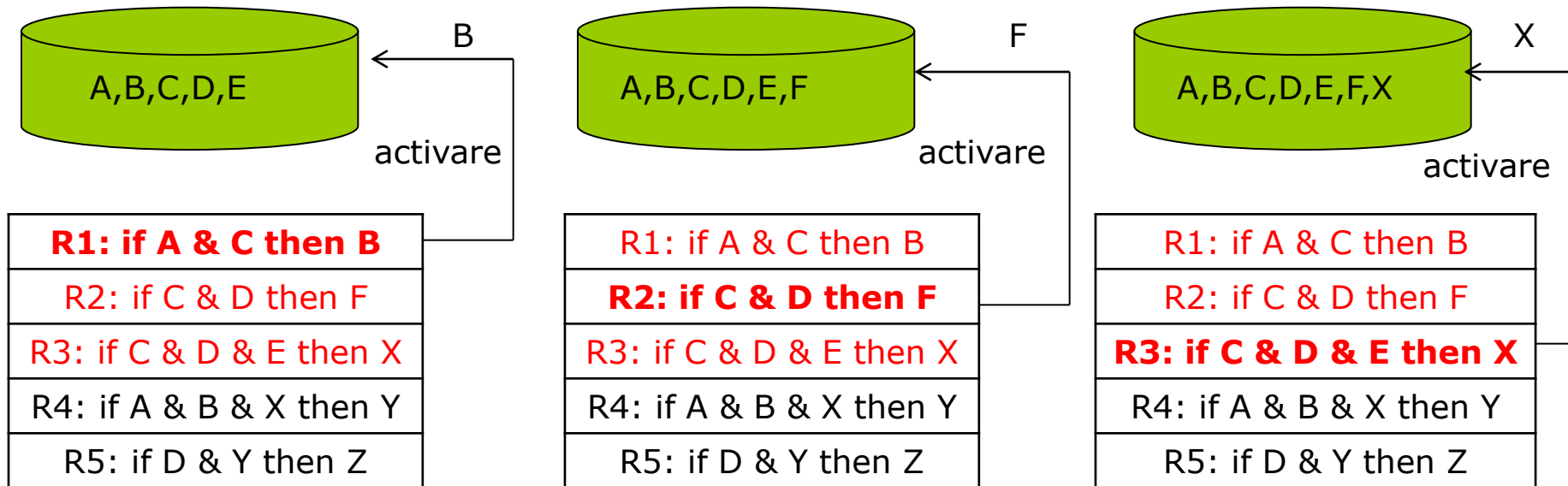
- Se selectează regulile **aplicabile** pentru faptele existente în BC
 - Regulile care conțin în PS a lor doar fapte deja existente în BC
- Dacă pentru un fapt se pot aplica mai multe reguli, se alege doar una dintre ele (care nu a mai fost folosită)
- Se aplică regulile selectate, iar faptele noi obținute se adaugă în BC

■ Până când se ajunge la concluzie sau la o regulă care indică oprirea procesului

Sisteme inteligente – SBC – SBR

Arhitectură → modulul de control – exemplu

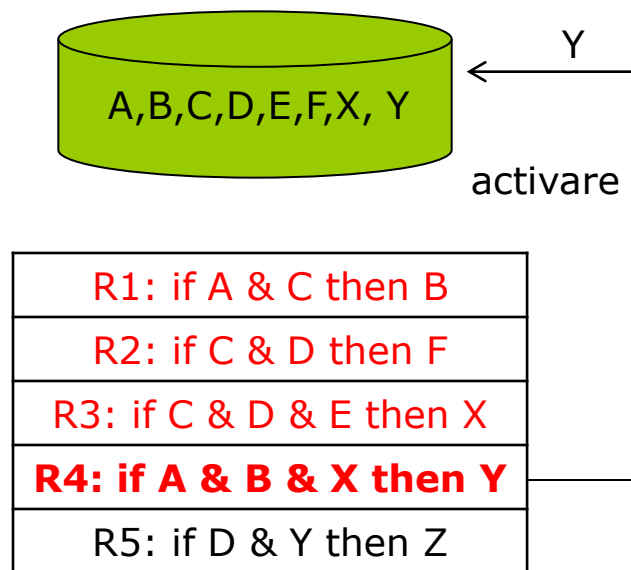
Iterația 1

Sisteme inteligente – SBC – SBR

Arhitectură → modulul de control – exemplu

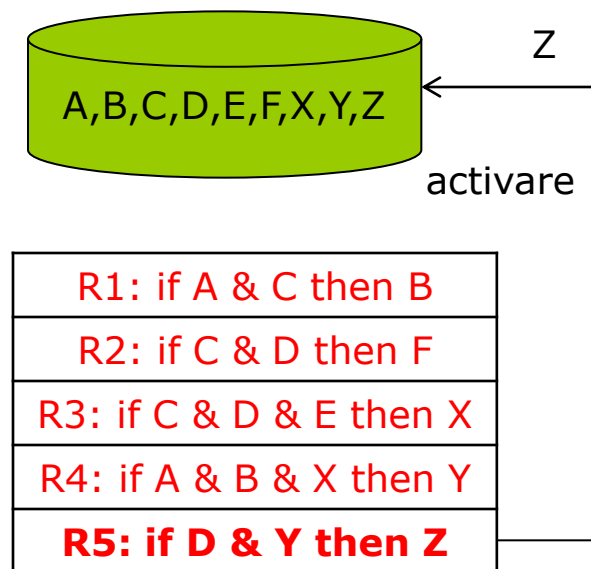
□ Iterația 2

Sisteme inteligente – SBC – SBR

Arhitectură → modulul de control – exemplu

□ Iterația 3

Sisteme inteligente – SBC – SBR

Arhitectură → modulul de control – exemplu

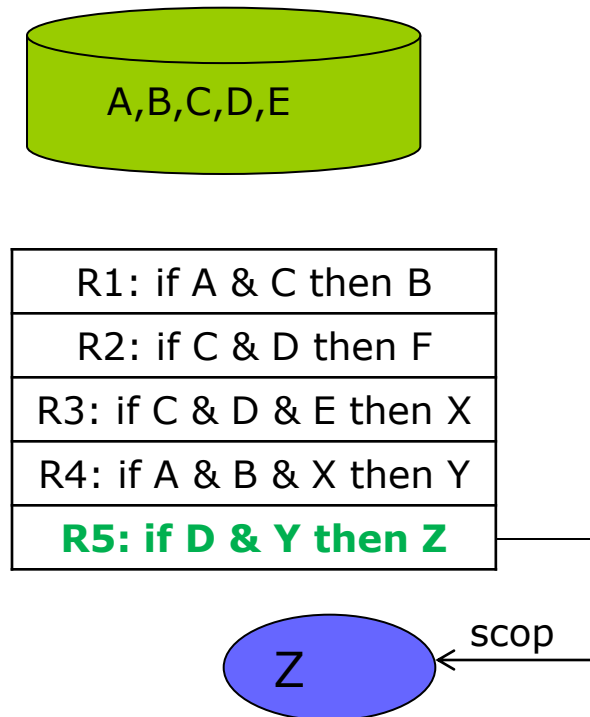
□ Algoritm *backward chaining*

- Se repetă
 - Se selectează regulile **care se potrivesc** cu scopul
 - Regulile care conțin în PD a lor scopul urmărit
 - Dacă pentru un scop se pot aplica mai multe reguli, se alege doar una dintre ele
 - Se **verifică** regulile selectate
 - Se înlocuiește scopul cu premisele (cauzele) regulii selectate, acestea devenind sub-scopuri
- Până când toate sub-scopurile sunt adevărate
 - Sunt fapte cunoscute (existente inițial în BC)
 - sunt informații oferite de utilizator
- Se repetă
 - Se **aplică** regulile anterior verificate în ordine inversă
- Până la aplicarea tuturor regulilor și obținerea scopului urmărit (ca fapt în BC)

Sisteme inteligente – SBC – SBR

Arhitectură → modulul de control – exemplu

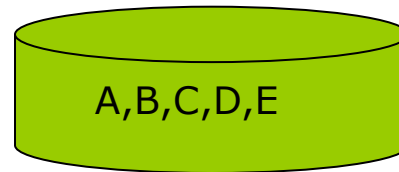
□ Iterația 1.1

Sisteme inteligente – SBC – SBR

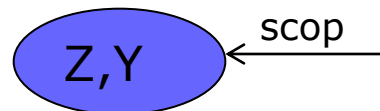
Arhitectură → modulul de control – exemplu

□ Iterația 1.1

R1: if A & C then B
R2: if C & D then F
R3: if C & D & E then X
R4: if A & B & X then Y
R5: if D & Y then Z

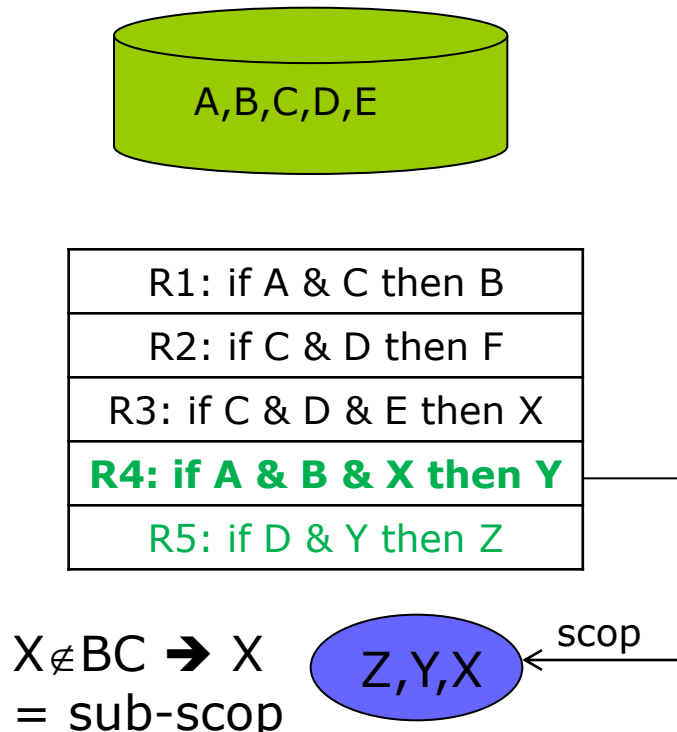
$Y \notin BC \rightarrow Y$
= sub-scop

Sisteme inteligente – SBC – SBR

Arhitectură → modulul de control – exemplu

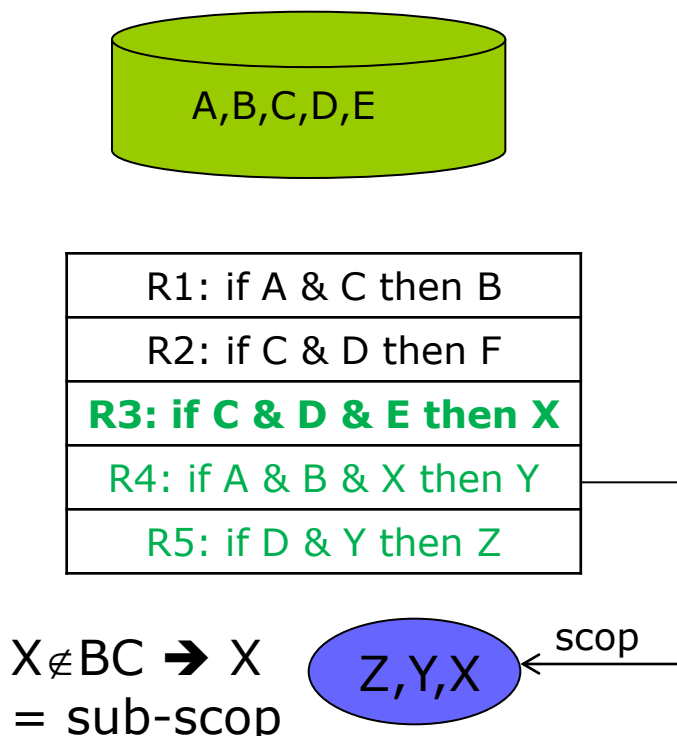
□ Iterația 1.2

Sisteme inteligente – SBC – SBR

Arhitectură → modulul de control – exemplu

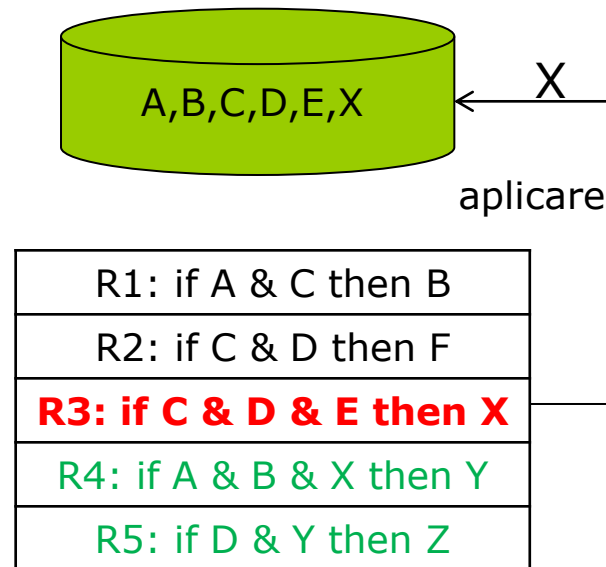
□ Iterația 1.2

Sisteme inteligente – SBC – SBR

Arhitectură → modulul de control – exemplu

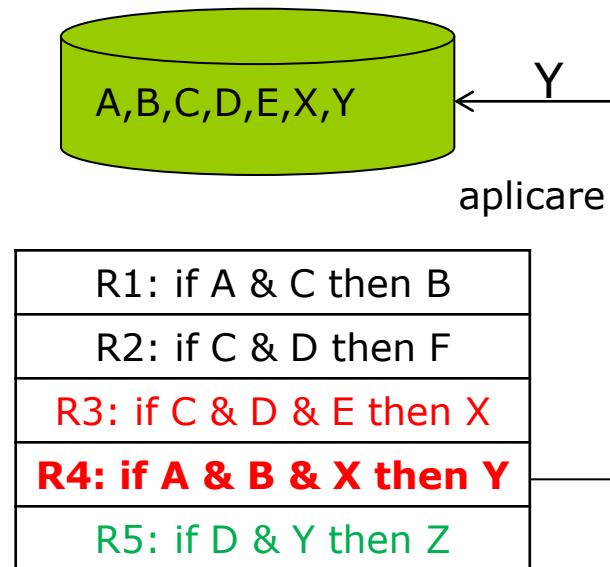
□ Iterația 2.1

Sisteme inteligente – SBC – SBR

Arhitectură → modulul de control – exemplu

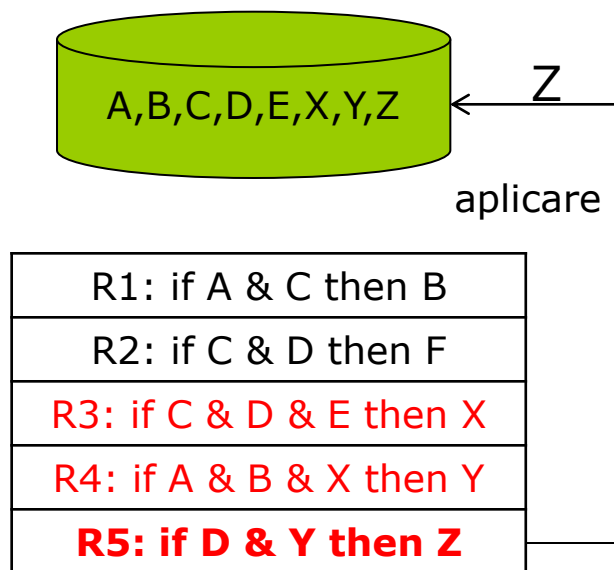
□ Iterația 2.1

Sisteme inteligente – SBC – SBR

Arhitectură → modulul de control – exemplu

□ Iterația 2.1

Sisteme inteligente – SBC – SBR

Arhitectură – modulul de control

□ Dificultăți

- *Forward Chaining* (FC) sau *Backward chaining* (BC)?
- Rezolvarea conflictelor

Sisteme inteligente – SBC – SBR

Arhitectură – modulul de control – dificultăți

- *Forward Chaining* (FC) sau *Backward chaining* (BC)?
 - FC se recomandă a fi folosit atunci când:
 - Toate (sau aproape toate) informațiile se dau de la început în problemă
 - Există un număr mare de scopuri potențiale, dar doar o parte din ele sunt realizabile pentru o instanță dată a problemei
 - Este dificilă formularea unui scop sau a unor ipoteze
 - BC se recomandă a fi folosit atunci când:
 - Scopul sau ipotezele se dau în problemă sau sunt ușor de formulat
 - Există numeroase reguli care se potrivesc cu faptele din BC, producând numeroase concluzii
 - Datele problemei nu se dau (sau nu sunt ușor accesibile), dar trebuie achiziționate (în anumite sisteme)

Sisteme inteligente – SBC – SBR

Arhitectură – modulul de control – dificultăți

□ Rezolvarea conflictelor

- Dacă se pot aplica mai multe reguli, care regulă este aleasă?

- De ex.

- R1: *dacă culoarea este galben atunci fructul este măr*
- R2: *dacă culoarea este galben și forma este lunguiață atunci fructul este banană*
- R3: *dacă forma este rotundă atunci fructul este măr*

- Strategii de alegere a regulii care se aplică

- **prima** regulă
- o regulă **aleatoare**
- regula **cea mai specifică**
- **cea mai veche** regulă
- **cea mai bună** regulă

Sisteme inteligente – SBC – SBR

Arhitectură – modulul de control – dificultăți

- Rezolvarea conflictelor
 - Alegerea **primei** reguli care se potrivește (***First in first serve***)
 - Exemplu
 - R1: dacă culoarea este galben atunci fructul este măr
 - R2: dacă culoarea este galben și forma este lunguiață atunci fructul este banană
 - R3: dacă forma este rotundă atunci fructul este măr
 - Observații
 - Regulile sunt ordonate doar în sistemele mici

Sisteme inteligente – SBC – SBR

Arhitectură – modulul de control – dificultăți

- Rezolvarea conflictelor
 - Alegerea **aleatoare** a unei reguli care se potrivește
 - Exemplu
 - R1: dacă culoarea este galben atunci fructul este măr
 - R2: dacă culoarea este galben și forma este lunguiață atunci fructul este banană
 - R3: dacă forma este rotundă atunci fructul este măr
 - Observații
 - Alegerea poate fi bună sau mai puțin bună

Sisteme inteligente – SBC – SBR

Arhitectură – modulul de control – dificultăți

- Rezolvarea conflictelor
 - Alegerea **cele mai specifice** reguli (*Specificity*)
 - Cea cu cele mai multe condiții, fiind cea mai relevantă pentru datele existente
 - Exemplu
 - R1: dacă culoarea este galben atunci fructul este măr
 - R2: dacă culoarea este galben și forma este lunguiață atunci fructul este banană
 - R3: dacă forma este rotundă atunci fructul este măr
 - Observații
 - O regulă specifică procesează mai multă informație decât o regulă generală
→ *longest matching strategy*

Sisteme inteligente – SBC – SBR

Arhitectură – modulul de control – dificultăți

□ Rezolvarea conflictelor

■ Alegerea **cele mai vechi** reguli utilizate (**Recency**):

- Fiecare regulă are asociată o marcă temporală – ultima dată când a fost folosită

- Exemplu
 - R1: dacă culoarea este galben atunci fructul este măr [12.01.2012 – 13.45]
 - R2: dacă culoarea este galben și forma este lunguiață atunci fructul este banană [7.02.2012 – 21.10]
 - R3: dacă forma este rotundă atunci fructul este măr [10.01.2012 – 10.25]

- Observații
 - Noile reguli au fost adăugate de experți mai puțin pregătiți decât vechile reguli (adăugate de experți mai bine pregătiți – cu mai multe cunoștințe în domeniu)

Sisteme inteligente – SBC – SBR

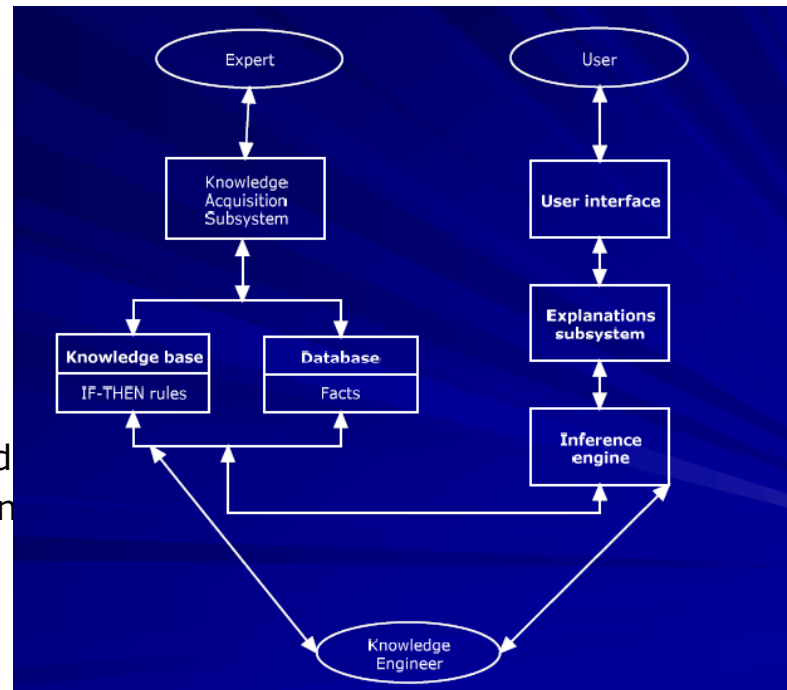
Arhitectură – modulul de control – dificultăți

- Rezolvarea conflictelor
 - Alegerea **cele mai bune** reguli (***Prioritization***)
 - Fiecare regulă are asociată o pondere care specifică importanța ei (relativ la alte reguli)
 - Exemplu
 - R1: dacă culoarea este galben atunci fructul este măr [30%]
 - R2: dacă culoarea este galben și forma este lunguiață atunci fructul este banană [30%]
 - R3: dacă forma este rotundă atunci fructul este măr [40%]
 - Observații
 - Necesită expertiză umană pentru stabilirea importanței

Sisteme inteligente – SBC – SBR

Arhitectură

- Baza de cunoștințe (BC)
 - Informațiile specifice despre un domeniu
- Modulul de control (MC)
 - Regulile prin care se pot obține informații noi
- Interfața cu utilizatorul
 - permite dialogul cu utilizatorii în timpul sesiunilor de consultare, precum și accesul acestora la faptele și cunoștințele din bază pentru adăugarea sau actualizarea bazei.
- Modulul de îmbogățire a cunoașterii
 - ajută utilizatorul expert să introducă în bază noi cunoștințe într-o formă acceptată de sistem sau să actualizeze baza de cunoștințe.
- Modulul explicativ
 - are rolul de a explica utilizatorilor atât cunoștințele de care dispune sistemul, cât și raționamentele sale pentru obținerea soluțiilor în cadrul sesiunilor de consultare. Explicațiile într-un astfel de sistem, atunci când sunt proiectate corespunzător, îmbunătățesc la rândul lor modul în care utilizatorul percepe și acceptă sistemul

Sisteme inteligente – SBC – SBR

Arhitectură

- Interfața cu utilizatorul
 - Procesarea limbajului de dialog
 - Tehnici de procesare a limbajului
 - Meniuri
 - Elemente grafice, etc

- Modulul de îmbogățire a cunoașterii
 - ajută utilizatorul expert să introducă în bază noi cunoștințe într-o formă acceptată de sistem sau să actualizeze baza de cunoștințe

Sisteme inteligente – SBC – SBR

Arhitectură

□ Modul explicativ

- are rolul de a explica utilizatorilor
 - cunoștințele de care dispune sistemul,
 - raționamentele sale pentru obținerea soluțiilor în cadrul sesiunilor de consultare.

- explicațiile într-un astfel de sistem, atunci când sunt proiectate corespunzător, îmbunătățesc la rândul lor modul în care utilizatorul percepe și acceptă sistemul

■ Exemplu

- Un expert medical care prescrie un tratament unui pacient trebuie să explice
 - motivele pentru care a ajuns la acea recomandare
 - riscurile unui astfel de tratament
 - alternative la acest tratament

Sisteme inteligente – SBC – SBR

- Conținut și obiective
- Proiectare
- Arhitectură
- Tool-uri și exemple
- Avantaje și limite

Sisteme inteligente – SBC – SBR

Tool-uri si limbaje existente

- PROLOG
 - Limbaj de programare care utilizează *backward chaining*

- ART (Inference Corporation)
 - În 1984, Inference Corporation a dezvoltat Automated Reasoning Tool (ART), un sistem expert bazat pe *forward chaining*

- CLIPS
 - NASA preia abilitățile de *forward chaining* ale sintaxei ART și dezvoltă *C Language Integrated Production System*" (CLIPS)

- ART-IM (Inference Corporation)
 - Inference Corporation implementează o versiunea *forward-chaining* a ART/CLIPS, numită ART-IM.

- OPS5 (Carnegie Mellon University)
 - Primul limbaj de IA utilizat pentru sisteme de producție (XCON)

- Eclipse (The Haley Enterprise, Inc.)
 - Eclipse este singurul modul de control pentru C/C++ care suportă atât *forward chaining*, cât și *backward chaining*

Sisteme inteligente – SBC – SBR

Exemple

- DENDRAL (1965-1983)
 - Analizează structura moleculelor și propune structuri plauzibile pentru compuși chimici noi sau necunoscuți

- MYCIN (1972-1980)
 - Program interactiv pentru
 - diagnosticarea unor boli infecțioase sangvine
 - Recomandări terapeutice antimicrobiene

- EMYCIN, HEADMED, CASNET și INTERNIST
 - pentru domeniul medical

- PROSPECTOR (1974-1983)
 - Oferă recomandări pentru explorările mineralelor

- TEIRESIAS
 - pentru achiziția inteligentă a cunoașterii

- XCON (1978-1999)
 - Oferă recomandări pentru configurarea calculatoarelor

- SBR financiare
 - ExpertTAX, Risk Advisor (Coopers & Lybrand), Loan Probe, Peat/1040 (KPMG), VATIA, Flow Eval (Ernst & Young), Planet, Compas, Comet (Price Waterhouse), Rice (Arthur Andersen), Audit Planning Advisor, World Tax Planner (Deloitte Touche)

Sisteme inteligente – SBC – SBR

Avantaje și limite

□ Avantaje

- Oferă recomandări celor mai puțin experți în anumite domenii
- Permite companiilor replicarea celor mai buni angajați
 - Preia informația și cunoștințele intelectuale ale experților și le pun la dispoziția celorlalți oameni
- Se reduc erorile datorate proceselor de automatizare a sarcinilor monotone, repetitive sau critice
- Se reduce necesarul de forță umană și de timp pentru testarea și analizarea datelor
- Se reduc costurile prin accelerarea procesului de observare a greșelilor
- Se elimină munca pe care oamenii nu ar trebui să o facă (dificilă, consumatoare de timp, susceptibilă de erori, care necesită antrenare lungă și costisitoare)
- Se elimină munca pe care oamenii nu și-o doresc să o facă (luarea unor decizii care nu-i pot mulțumi pe toți – sistemele expert nu pot fi acuzate de favoritisme)

□ Dezavantaje

- Domeniu îngust de aplicare a unui SBR
- Focus limitat la anumite obiective
- Lipsa capacității de învățare și adaptare
- Probleme de întreținere
- Costuri de dezvoltare mari

Recapitulare

□ SBC

- Sisteme computaționale în care
- baza de cunoștințe și modulul de control se suprapun

□ SBC pot fi

■ SBL

- explorează o multitudine de cunoștințe date pentru a obține concluzii noi despre activități dificil de examinat, folosind metode specifice logicii formale
- Componentă
 - limbaj (sintaxă + semantică) și
 - metoda de deducție (inferență)

■ SBR

- explorează o multitudine de cunoștințe date pentru a obține concluzii noi despre activități dificil de examinat, folosind metode asemănătoare cu experții umani
- pot avea succes la problemele fără soluție algoritmică deterministică
- Încearcă să imite un expert uman (într-un anumit domeniu)
- Componentă
 - Baza de cunoștințe → fapte și reguli
 - Modulul de control → inferență înainte sau înapoi

Cursul următor

A. Scurtă introducere în Inteligența Artificială (IA)

B. Rezolvarea problemelor prin căutare

- Definirea problemelor de căutare
- Strategii de căutare
 - Strategii de căutare neinformate
 - Strategii de căutare informate
 - Strategii de căutare locale (Hill Climbing, Simulated Annealing, Tabu Search, Algoritmi evolutivi, PSO, ACO)
 - Strategii de căutare adversarială

C. Sisteme inteligente

- Sisteme care învață singure
 - Arbori de decizie
 - Rețele neuronale artificiale
 - Mașini cu suport vectorial
 - Algoritmi evolutivi
- Sisteme hibride
- Sisteme bazate pe reguli în medii certe
- Sisteme bazate pe reguli în medii incerte (Bayes, factori de certitudine, Fuzzy)

Cursul următor –

Materiale de citit și legături utile

- ❑ Capitolul V din *S. Russell, P. Norvig, Artificial Intelligence: A Modern Approach, Prentice Hall, 1995*
- ❑ capitolul 3 din *Adrian A. Hopgood, Intelligent Systems for Engineers and Scientists, CRC Press, 2001*
- ❑ capitolul 8 și 9 din *C. Groșan, A. Abraham, Intelligent Systems: A Modern Approach, Springer, 2011*

□ Informațiile prezentate au fost colectate din diferite surse de pe internet, precum și din cursurile de inteligență artificială ținute în anii anteriori de către:

■ Conf. Dr. Mihai Oltean –
www.cs.ubbcluj.ro/~moltean

■ Lect. Dr. Crina Groșan -
www.cs.ubbcluj.ro/~cgrosan

■ Prof. Dr. Horia F. Pop -
www.cs.ubbcluj.ro/~hfpop